

DEĞİŞEN KARADENİZ JEOPOLİTİĞİ VE NATO

Gözde KILIÇ YAŞIN

-

Analiz No : 2022 / 12

16.05.2022

Rusya, özellikle Kırımı ilhakından sonra ulusal denizcilik politikasını güncelleyerek donanmasını kara ve hava desteğini de arttırarak güçlendirmeye yönelmiş, Karadeniz Filosunu da özellikle Akdenizdeki filosunu desteklemek için kullanmış, güçlenen donanmasının Kuzey ve Pasifik Filolarının da kapasitesini geliştirmiştir. Analizler 2016 yılına göre daha güçlü ve kabiliyetli bir Rus Donanmasının varlığından bahsetmektedir. Bu donanmanın en güçlü yapısı olarak ifade edilen Karadeniz Filosunun amiral gemisi olan Moskovanın batırılması da herhalde Ukraynanın beklenenin üzerindeki başarısı olarak görülmelidir. Bu savaşta bir ölçüde Rus Donanmasının ulaştığı gücün testi de yapılmış olmaktadır. Diğer taraftan Rusyanın bugün Azak Denizindeki hakimiyetini arttırmakta oluşu ve Odessanın da çatışmaların parçası olması Rus tehdidinin arttığının işareti olarak görülmektedir.

Karadeniz bölgesinde kısa bir dönemde yaşanan Moldovadaki Transdinyester çatışması, Gürcü-Abhaz savaşı, Gürcistan iç savaşı,[1] Rusya-Gürcistan savaşı, birinci ve ikinci Çeçen savaşları, 2014 ve 2022 Rusya-Ukrayna savaşları ve yine bu havzadaki iki ayrı Ermenistan-Azerbaycan savaşı dikkatlerin Karadenizde yoğunlaşmasına sebep olmaktadır. Çoğu savaşta da Rusyanın o ya da bu sebeple etkisi bulunmaktadır. Bu çerçevede Karadenizde maksimum ABD deniz varlığını sağlayan deniz destek altyapısı ile yılın 365 günü kesintisiz bir NATO deniz varlığı oluşturulması önerisi,[2] ateşe benzin dökme etkisi doğurabilir. Montrö Sözleşmesi parametreleri çerçevesinde ifadesiyle başlasa dahi bu öneri, NATO ile arasında tarafsız devletler olmasını isteyen Rusya açısından savaş ilanı gibi algılanabilecektir. Zira öneri Karadenizi NATO gölü haline getirme idealini yansıtmaktadır. Karadenizin NATO gölü yapılması ise açıkça Rusyanın burada etkisizleştirilmek istendiği niyetinin ifadesidir. Bu durumda esasen NATO tarafından çevrelendiğini düşünen Rusya açısından bu hamle çevrelenmenin son adımı olarak değerlendirilecektir. Bu da Karadenizi savaş denizi haline getirecektir. Karadeniz süresiz şekilde çatışma ve savaş gölüne dönüşebilir.

Lauren Speranza ile ortak yazdığı NATOnun Karadeniz Savunmasını Güçlendirmenin 10 Yolu başlıklı makalede eski ABD Avrupa Kara Kuvvetleri Komutanı Frederick Benjamin Hodgesin getirdiği öneriler arasında, uzun vadeli istikrar, yatırım, altyapı geliştirme, güvenlik ve refahı artırmak üzere Karadeniz Bölgesi için Marshall Planı oluşturulması fikri de bulunmaktadır. ABD Başkanı Joe Bidenın ABD Kongresinden Ukrayna için talep ettiği 33 milyon dolarlık[3] bütçe, belki bunun bir ön adımı sayılabilir. Kaldı ki öncesinde de Ukrayna için 14 milyon dolarlık bir yardım paketi Amerikan Kongresinde onaylanmıştı. Ancak Hodgesın önerisi Gürcistan ve Azerbaycana yatırım imkanları yaratmayı da kapsamakta, Marshall Planını daha geniş bir coğrafya için öne sürmektedir. Nitekim Karadenizde etkili bir güç oluşturabilmek için Romanya ve Bulgaristanın da çok ciddi anlamda desteklenmesi gerekecektir. Elbette bedelinin kıyıdaş ülkelerin tamamı için yakın savaş tehdidi yaratmak olduğunun altı çizilmelidir.

Hodgesın önerileri arasında ABD, NATO ve Türkiye arasındaki ilişkilerin yeniden inşası ve bunun için Türkiyenin kendi ulusal çıkarlarını savunmasının desteklenmesi de bulunmaktadır. Doğrusu Türkiyenin kendi ulusalar çıkarlarını savunmasına yönelik ABD engellerinin kaldırılması çok büyük ve devrim niteliğinde bir girişim olurdu. Muhtemeldir ki 2016 öncesine dönüşü dahi aşan bir gelişme olurdu. Makalede Rusyayı geri püskürtmek için Karadenize giden su yollarının kontrolünü zorlamak üzere Türkiyenin kendi ulusal çıkarlarını savunmasının desteklenmesi ifadesi bulunsa da Türkiye açık ki su yollarını Montrö rejimine uygun şekilde titizlik ve kararlılıkla kontrol etmektedir. Bu konudaki hakkı da teslim edilmektedir. Türkiyenin Montrö rejimi dışına çıkmasına dair bu makalede bir ima bulunmamaktadır. Esasen Montrönün yeniden yorumlanması mümkün olsa dahi taraf devletlerden biri Rusya olduğu için mevcut halinden daha iyi bir versiyonunun ABD için söz konusu olamayacağı açıktır. Dolayısıyla bu öneri sadece Türkiyenin kendi ulusal çıkarlarını savunmasının desteklenmesi olarak alınabilir durumdadır.

Romanyada kalıcı bir ABD ve NATO varlığı kurulması önerisi ise yeni olmadığı gibi önünde de bir engel bulunmamaktadır. İran ve Rusya kaynaklı füzeleri imha amaçlı balistik füze sistemine de Devesalu Üssünde ev sahipliği yapan Romanya uzun zamandır bunu ve NATO Karadeniz Gücü oluşturulmasını istemekteydi. Nitekim Mart 2022de Brükselde gerçekleştirilen olağanüstü Liderler Zirvesinin konularından biri Romanyadaki üslerin kalıcı üslere çevrilmesiydi, kabul gördü ve Haziran 2022deki NATO Liderler Zirvesinde resmen onaylanması beklenmektedir. Bundan başka 152 milyon dolarlık ABD destekli bir inşaat projesiyle Romanyanın merkezindeki eski Sovyet üssü Campia Turzii, Karadeniz bölgesindeki NATO uçakları için yeni ana merkeze dönüştürülmektedir.[4] Romanyada NATOnun Devesalu hava üssü ve Karadeniz yakınlarındaki büyük Mihail Kogălniceanudaki hava üssü varken Campia Turziinin de NATOya tahsis edilmesi, ABDnin potansiyel tehditlere yanıt verme ve Rusyayı bölgede caydırma yeteneklerini artırması ile açıklanmaktadır.

Diğer taraftan Romanyadaki ABD askeri varlığı da arttırılıyor.[5] Bu konuda Bükreş zaten çok davetkar zira kendi güvenlik açıklarını bu şekilde kapatmak istemekte ve Rusyadan da tehdit algılamaktadır.[6] Romanya için ABD ile olan stratejik ortaklığı önceliklidir ve sonra NATO, son olarak da Avrupa Birliği gelmektedir.[7] Güvenlik konusu dışında Kırım merkezli bir erişim engelleme balonunun oluşması, Romanyanın Karadenizdeki hareket

özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Öyle ki Serpents (Yılan) Adası çevresinde Ukraynaya karşı Uluslararası Adalet Divanında kazandığı münhasır ekonomik bölgeler için[8] petrol aramalarına başlatmışsa da Rusyanın mahkeme kararını tanımaması nedeniyle kısmen geçersiz olmuştu. Nitekim 24 Şubat 2022de Rusya Serpents Adasını da işgal etmiştir.[9] Rusyanın olası hidrokarbon yatakları keşiflerini engelleme, Romen şirketlerini geri çekmeye zorlama, Tuna Nehrinden Karadenize ticari akışı engelleme ihtimali Romanyayı rahatsız etmektedir. Ancak Kırımın 2014te Rusya tarafından ilhak edilmesinden çok önce de Romanya, NATOyu Karadenize davet etmekteydi. Ortalama 10 yılda bir gündeme gelen bu konuya Türkiye tereddütlü, özellikle de Bulgaristan isteksiz yaklaşmaktaydı. Romanyanın NATO Karadeniz filosu önerdiği 2016 Varşova zirvesinde[10] de dönemin Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov, Karadenizde savaş değil barış ve sevgi istediğini açıklamıştı. Ancak tabi şimdi durum farklı olabilir. Çünkü Bulgaristanda en az bir yıl süren sokak gösterileri, protestolar, siyasi krizler sonrasında yönetim değişti ve 2022ye girilmezden az evvel ABnin bağımsız hareket etmesini destekleyen Borisov hükümeti yerine ABD ve NATO ile uyumlu hareket etmeye geçen bir hükümet kuruldu. Rusya-Ukrayna savaşı zaten ABnin kendi gündemini belirleme arayışlarını da büyük ölçüde sonlandırdığından Karadenizde NATO filosu kurulması konusu bu kez gerçekleşmeye daha yakın görünmektedir.

Karadeniz Çatışma Denizi mi Barış Denizi mi Olmalı?

Hodgesin önerileri arasında büyük Karadeniz bölgesindeki tüm askeri faaliyetlerin planlanması, hazırlığı, tatbikatları ve koordinasyonundan sorumlu ortak, çok uluslu üç yıldızlı bir karargâh oluşturulması fikri de bulunmaktadır. Belirtilmeli ki bu önerilerin tamamı, NATO olarak yapalım denilenlerin tümü, aslında 2014 öncesinde Türkiyenin yaptığı, gerçekleştirdiği, aktif tuttuğu, bunun için çaba sarf ettiği hususlardı.

Türkiye, Karadenizde güvenliği sağlamak için çeşitli askeri oluşumlar kurdu ve Karadeniz sahildarı olan Rusyayı da dahil etti. Tamamen kurumsallaşmış ve misyonunu yerine getiren Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) isimli ekonomik ve siyasi teşkilat işlevseldi, BLACKSEAFOR (Karadeniz Donanma İş Birliği Görev Grubu)[11], Blacksea Harmony (Karadeniz Uyum Harekâtı) ve BCSF (Karadenize Sahildar Devletler Sınır/Sahil Güvenlik Teşkilatları Forumu) gibi işbirlikçi denizcilik faaliyetleri kurulmuş, oluşumlara Rusyanın katılımı da sağlanmıştı ve ortak düzenli tatbikatlar yapılıyordu. Hatta Rusya, NATOnun Active Endeavorına da düzenli katılarak tüm Karadeniz kıyı devletlerinin bölgesel güvenliği ve kaçakçılık gibi güvenlik tehditlerini azaltma çalışmalarında yer alıyordu. 2008de aksama olsa da ortak tatbikatlara devletler katılımını sürdürmüştü. Ancak 2014ten itibaren Rusyaya yaptırımlar uygulanmasıyla faaliyetler işlevsizleşti ve ülkeler tatbikatlara gemi göndermemeye başladı. Türkiyenin Karadeniz ülkelerinin katılımını sağlamak için yoğun çaba sarf ederek ve inisiyatif alarak oluşturduğu ekonomik, siyasi, güvenlik ve askeri işbirliği yapıları ABDnin Karadenizde bulunmak için ileri sürdüğü gerekçelerin tamamını ortadan kaldırmaktaydı. Bugün gelinen noktada maksimum ABD deniz varlığını sağlayan deniz destek altyapısı ile yılın 365 günü kesintisiz bir NATO deniz varlığı oluşturulması önerisi konuşuluyorsa buradaki maksimum ABD deniz varlığı ifadesi de ister istemez dikkat çekmektedir. Karadenizin tüm sahildar devletlerinin katıldığı ve NATOnun

katılımına da açık olan bir dizi denizcilik faaliyeti iş birliği varken bunların yıkılıp sahildar ülkelerden birini açıkça hedef alan bir askeri yapılanmaya geçilmesi, Karadenize barış ve istikrar değil süresi belirsiz bir dizi çatışma ve belki savaş getirecektir.

Rusyanın deniz gücünün Akdenizdeki varlığının yarattığı sorunları kaynağında çözmek için Rus deniz gücünün Karadenizde eritilmek istendiği anlaşılmaktadır. Akdenize kıyısı olmayan bir devletin önünün Akdenize kıyısı olmayan bir devlet tarafından kesilmek istenmesine jeopolitik denilebilir, çok kutupluluk-tek kutupluluk rekabeti de denilebilir. Ancak bu uğurda Karadeniz havzası ülkelerinin tamamının güvenliğinin riske atılması anlaşılabilir olmayacaktır. Kaldı ki bölgeye Genişletilmiş Karadeniz kavramıyla bakan ABDnin zaten başta Romanya, Bulgaristan, Gürcistanda hava ve kara gücü bulunmakta, radar ve füze sistemleri yerleşik durumdadır. Üstelik bunlar NATO üsleri olarak bilinse de çoğunlukla NATOnun değil ABDnin imzaladığı ikili anlaşma ve mutabakat zaptlarıyla sağlanmıştır. Kontrolü de NATOda değil ABDdir. Tıpkı Yunanistandaki ABD üsleri gibi. Dahası hem NATO gemileri hem de ABD savaş gemileri Karadenize girip çıkmaktadır. Karadeniz zaten olabileceğinden daha fazla askerileşmiş durumdadır. Ne var ki Montrö Boğazlar Sözleşmesi ABDnin Karadenizdeki ve sahildar ülkelerdeki faaliyetlerini sınırlamakta, ABDyi önceden belirlenmiş bir rejime tabi tutmaktadır. NATOnun Karadenizde Daimî Deniz Gücü ya da Karadeniz NATO Gücü oluşturması bu sınırlamaları hafifletecektir. Ne var ki Karadenizin değişen jeopolitiği yalnızca Rusya için tehdit yaratmayacaktır. Karadenizin tüm sahildar devletleri değişen askeri dengelerin doğuracağı tehditlere açık hale gelmektedir. Nitekim mesele de sadece Rusyanın artan yetenekleri değil ABDnin Karadenizde varlık gösterme istekliliğidir. Ukraynadaki savaşın uzaması bir yandan Rusyanın gücünü eritiyorsa bir yandan da Karadenizin ABD denizi haline getirilmesi çabalarının ilerletilmesine olanak sağlamaktadır.

[1] Gözde Kılıç Yaşın, ABD Askeri Haritası Yenilenirken Karadeniz, Cumhuriyet Strateji, 5 Aralık 2005; Gözde Kılıç Yaşın, Karadenizde Egemenlik Oyunu, Cumhuriyet Strateji, 12 Aralık 2005

[2] Ben Hodges, Lauren Speranza, 10 Ways to Boost NATOs Black Sea Defenses, 5 April 2022, https://cepa.org/10-ways-to-boost-natos-black-sea-defenses/

[3] Ayrılması istenen bütçenin 20 milyar dolarlık kısmının Ukraynaya silah sağlamak, ABD silah stoklarını yenilemek ve diğer ülkelerin Rus silahlarına bağımlılıktan kurtulmalarına yardımcı olmak üzere toplam askeri ve güvenlik yardımı, 8,5 milyar dolarının Ukrayna hükümeti için ekonomik yardım ve 3 milyar dolarının insani yardım ve gıda güvenliği finansmanı için talep edildiği ifade edilmektedir. Biden asks Congress for $33 billion in aid to Ukraine as war enters new phase, CNN, 28 April 2022, https://edition.cnn.com/2022/04/28/politics/biden-ukraine-congress/index.html; Biden seeks $33 billion war chest to support Ukraine, Zelenskiy wants quick approval, Reuters, 29 April 2022

[4] US to Turn Romanian Airbase into NATO Black Sea Hub , Balkan Insight, 18 May 2022, https://balkaninsight.com/2021/05/18/us-to-turn-romanian-airbase-into-nato-black-sea-hub/

[5] U.S. reinforcement troops to arrive in Romania, more expected, Reuters, 10 February 2022, https://www.reuters.com/world/europe/us-reinforcement-troops-arrive-romania-more-expected-2022-02-09/; The First US Military Convoy has arrived at the Base near Constanta, Romania, Novinite, 11 February 2022, https://www.novinite.com/articles/213719/The+First+US+Military+Convoy+has+arrived+at+the+Bas

[6] Cahit Armağan Dilek, ABD-Romanya Stratejik Ortaklığı; ABD Artık Sürekli Karadenizde, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 25 Kasım 2013, https://21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/amerika-arastirmalari-merkezi/abd-romanya-stratejik-ortakligi-abd-artik-surekli-karadenizde

[7] Iulia-Sabina Joja, Dealing With The Russian Lake Next Door: Romania And Black Sea Security, War on the Rocks, 15 August 2018, https://warontherocks.com/2018/08/dealing-with-the-russian-lake-next-door-romania-and-black-sea-security/

[8] Romanya ile -SSCB ve 1991den sonra- Ukrayna arasındaki kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırması sorunu, 16 Eylül 2004te Romanyanın başvurusuyla Uluslararası Adalet Divanı önüne taşınmıştır. Mahkeme, Serpents Adasının hukuki niteliği ile ilgili tartışmalara girmeyip, bölgenin coğrafi özelliklerini göz önünde bulundurarak deniz alanı sınırlandırmasında eşit uzaklık çizgisinin tespiti için uygun esas noktaları belirlerken bu Adayı dikkate almamış ve Adaya kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge tanımamıştır. Bkz. Dan Vataman, Delimitation of the Continental Shelfs and Exclusive Economic Zones Between Romania and Ukraine at the International Court of Justice of the Hague, Journal of European Studies and International Relations, Vol.1, No.1, s.81-87, 2010

[9] Zmiinyi Island attacked by Russian vessels, 24 February 2022, https://112.international/ukraine-top-news/zmiinyi-island-attacked-by-russian-vessels-70084.html

[10] 8-9 Temmuz 2016 Varşova Zirvesi detayları için bkz. Cahit Armağan Dilek, Varşovadaki NATO Zirvesinin Stratejik Sonuçları ve Türkiyeye Etkileri, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 10 Temmuz 2016, https://21yyte.org/tr/merkezler/varsovadaki-nato-zirvesinin-stratejik-sonuclari-ve-turkiyeye-etkileri

[11] BLACKSEAFOR, Türkiye Dışişleri Bakanlığı, https://www.mfa.gov.tr/blackseafor.en.mfa

Yazar Hakkında :

-

Atıfta bulunmak için: YAŞIN, Gözde KILIÇ. 2026. "DEĞİŞEN KARADENİZ JEOPOLİTİĞİ VE NATO." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2022 / 12. Mayıs 16. Erişim Ekim 30, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/DEGISEN-KARADENIZ-JEOPOLITIGI-VE-NATO

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır